

Nye trusler mot offentlig eierskap av norsk vannkraft.

Hans H. Faanes

Ryker om at Norsk Hydro arbeider for å beholde eierskapet til kraftverkene i Røldal/Suldal, spørsmålet om privatisering av Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk samt produktivitetskommissjonens innstilling aktualiserer spørsmålene omkring det offentlige eierskap av vannkraften.

Fornybar og forurensningsfri er egenskaper som gjør vår vannkraft verdifull. Hovedtyngden av investeringene ved vannkraftutbygging, som konstruksjoner i fjell og betong, forringes lite med tiden. Med små vedlikeholds- og fornyingskostnader har vannkraftverkene nærmest uendelig lang levetid. Ved salg stipuleres prisen ut fra nåverdien av en årlig antatt inntektsstrøm. Med vanlig diskonteringsrente har inntekter lengre fram i tid enn 25 – 30 år meget liten nåverdi. Det vil si at inntekter lengre fram i tid tilfaller kjøper, ikke våre kommende generasjoner. Verdien av vannkraftens fordeler vil øke i fremtiden. Ved salg vil disse tilfalle kjøper

Hjemfall har vært et instrument for å beholde det offentlige eierskap til vannkraften. I konsesjonslovene av 1917 ble offentlige eiere gitt evigvarende konsesjoner på sine vannkraftverk, mens private fikk konsesjon for 60 år.

Norge ble i 2006 innstevnet for EFTA-domstolen fordi det ble hevdet at denne forskjellsbehandling stred mot EØS-avtalen. I juni 2007 tapte Norge saken, men kom rundt dommen ved å vedta at det bare skal være offentlige eiere av norsk vannkraft, den såkalte konsolideringsmodellen (KM). Det tillates likevel inntil 1/3 privat eierskap i kraftverkene. Dette eierskap er også uten hjemfall. Derved ingen forskjellsbehandling av eiere.

Da KM ble vedtatt i 2008, signaliserte H og FrP at de ville reversere vedtaket. De snudde i dette spørsmålet før stortingsvalget i 2013. Dermed så det ut som det offentlige eierskap var sikret for fremtiden.

Det er imidlertid flere trusler som kan velte det offentlige eierskapet.

Produktivitetskommissjonens første rapport:

Kommisjonen konstaterer at både vannfall og kraftverk er stedbundne, og ønsket om at det norske folk skal sikres en betydelig del av inntektene kan ivaretas gjennom skatte- og avgiftssystemet. De har øyensynlig ikke fått med seg vannkraftens egenskaper slik som beskrevet ovenfor.

Norsk Hydros sterke ønske om fortsatt eierskap til kraftverk med hjemfallsklausul

Privateide kraftverk hjemfaller til staten ved konsesjonstidens utløp. KM innebar en betydelig gavepakke til eierne som hadde kraftverk med hjemfall. I det gamle regimet hjemfalt kraftverkene vederlagsfritt til staten. KM åpnet for salg til offentlig kjøpere helt inntil tidspunktet for hjemfall. Da offentlige kjøpere ikke vil få hjemfall, vil markedsprisen for kraftverkene normalt tilsvare deres produksjonsverdi. Elkem benyttet seg av denne muligheten og solgte sine kraftverk til meget gode priser i 2009.

Norsk Hydro har derimot ikke ønsket å selge, og satser øyensynlig på å få politisk støtte til å få opphevet hjemfallet på kraftverkene. Som argument fremføres viktigheten av på lang sikt å sikre kraft til deres industrivirksomhet. Spesielt utsiktene til å skape nye arbeidsplasser og sikre eksisterende vil kunne gi politisk tyngde bak et krav om opphevelse av hjemfall. I så fall vil grunnmuren for KM og det offentlige eierskap til vannkraften være underminert. Hvis en

industribedrift får anledning til å eie vannkraftverk ut over 1/3, må også andre private aktører i ut- og innland gis anledning til det.

Kommunale vannkrafteiere ønsker å selge.

Etter at markedsbasert kraftomsetning synliggjorde de store verdiene som kraftverkene representerer, har enkelte eierkommuner vært fristet til å selge sine kraftverk. Omkring år 2000 så vi flere slike salg, bl.a. Asker, Bærum og Trondheim. Ønskene om salg har variert med utbyttene fra kraftverkene, dvs. med kraftprisene. Etter at ordningen med elsertifikater ble opprettet, er vi igjen inne i en periode med lave kraftpriser. Vil vi kunne oppleve at kommunale og fylkeskommunale eiere, som har gjort seg avhengige av en god inntjening på sine vannkraftverk, fristes til å selge. Dette er en kortsiktig strategi som det bør advares mot. Kraftprisene vil igjen stige, og kommunene vil neppe finne andre investeringer som vil gi bedre avkastning.

Siden det kan oppstå et problem med å finne offentlige kjøpere til disse kraftverkene hvis det blir et stort utbud, vil det oppstå et press mot KM slik at det skal kunne tillates private og utenlandske kjøpere.

Hvordan beskytte konsolideringsmodellen.

KM tillater inntil 1/3 privat eierskap i et for øvrig offentlig eiet kraftselskap. Hjemfall eksisterer da ikke. Industribedrifter kan således sikre seg langsiktig krafttilgang ved å kjøpe tredjedeler i ett eller flere kraftselskaper.

Industribedrifter som eier kraftverk med hjemfall, kan selge 2/3 av kraftverkene og beholde 1/3. Den kapital som frigjøres, kan benyttes til kjøp av tredjedeler i andre kraftselskaper. Disse transaksjonene kan også ordnes som bytte av eierandeler mellom industriselskapet og ett eller flere offentlig eide kraftselskaper.

Kommuner kan selge seg ut av kraftselskaper til andre offentlige selskap og til private så lenge som den offentlige andel ikke blir mindre enn 2/3. Problemet med få offentlige kjøpere kan avhjelpes på følgende måter:

- Større kommunale, fylkeskommunale og interkommunale lånefinansierer kjøp av kraftverk som er til salgs.
- Staten (v/f.eks. Folketrygdfondet) kjøper seg inn i ett eller flere av de fylkeskommunale eller interkommunale kraftselskapene, og blir derved i stand til å kjøpe kommunale kraftselskaper som er lagt ut for salg.
- Konkurransetilsynet har tidligere nektet Statkraft å kjøpe seg videre opp i kraftproduksjon i Norge. Dette har vært begrunnet i Statkrafts dominerende stilling i deler av det norske kraftmarkedet. Med den stamnettutbygging som Statnett nå er i gang med, er det nå riktig å betrakte hele Skandinavia, og til dels Nord-Europa som ett marked. Da er ikke lenger Statkraft noen dominerende aktør, og bør da kunne gis adgang til å kjøpe hele eller andeler av kraftselskaper som er til salgs.

Dessuten kan kommunale eiere leie ut kraftverk for 15 år i henhold til loven istedenfor å selge. Utleie vil kunne gi kommunen 50 -70 % av en eventuell salgssum, og viktigst, et like godt som nytt kraftverk tilbake etter 15 år.